

QUINA EUROPA?

El primitiu edifici de les
Comunitats a Brussel·les,
abandonat per aluminosi, és
tot un símbol dels problemes
comunitaris actuals

(Foto: C. Carreras)

Foto 2: Les muralles de Maastricht, la ciutat holandesa famosa pel tractat que hi fou signat i encara no aplicat

(Foto: C. Carreras)

Foto 3: Les fronteres europees, com aquesta entre els Països Baixos i Alemanya han de desaparèixer amb l'aplicació del tractat de Maastricht

(Foto: C. Carreras)

QUINS ESTATS UNITS EUROPEUS?

Carme Massana i Calvete

*Professora titular d'economia política.
Facultat de Ciències Polítiques.
Universitat de Barcelona*

Europa unida: polèmica

Maastricht haurà provocat, si més no, que finalment un gran nombre d'uropeus s'hagin interessat, informat, hagin discutit i opinat sobre el procés, iniciat fa ja molts anys, de creació d'una Europa unida.

Als darrers anys s'ha accelerat el procés d'unificació europea. Els problemes econòmics (recurrents durant les dues darreres dècades), la forta competència dels EUA i del Japó, els avantatges evidents d'una Europa unida, han impulsat als darrers anys la integració a Europa.

Però, si fins ara era habitual l'escassa informació sobre la política comunitària i el migrat interès de les autoritats comunitàries per rebre el suport de la població (el Parlament europeu, únic organisme de govern d'elecció directa, és només consultiu), diverses circumstàncies han motivat canvis en aquesta política. Entre les causes que han influït en els canvis d'actitud de la població i de molts governs respecte al procés d'unitat europea, en destaquem tres. Primera, els costos originats ja en diverses activitats econòmiques i en grups socials per a l'establiment del mercat únic del 93, dins un marc de política econòmica en el qual dominen les directrius neoliberals. Segona, les accions de protesta empreses pels grups de població (pagesos, transportistes, ferroviaris, etc.) afectats per aquella política i que, en alguns casos, han tingut expressió política i/o sindical. Tercera, el temor al lideratge alemany volgut per Alemanya, però en un context en què li és difícil assumir a causa dels problemes interns (originats per la política adoptada d'annexió de l'Alemanya de l'est) i en què es creen situacions (de recessió econòmica, de violència xenofòbica) que desvetllen records d'un passat que no ha de tornar.

Aquestes circumstàncies han impedit aquesta vegada l'aprovació ràpida d'una proposta important com és el Tractat de Maastricht (d'unió econòmica i monetària per al 1997) pels respectius Parlaments dels països de la CE, sense la consulta prèvia (directa o indirecta) a la població.

Aquests darrers mesos s'ha parlat i escrit més sobre la CE que en tota la seva llarga història. En alguns països s'ha realitzat un referèndum i en altres la discussió parlamentària s'ha realitzat després d'una àmplia informació a la població, de manera que els diputats podien i havien d'expressar la voluntat popular. Lamentablement, en el nostre país no s'ha seguit ni un procediment ni l'altre.

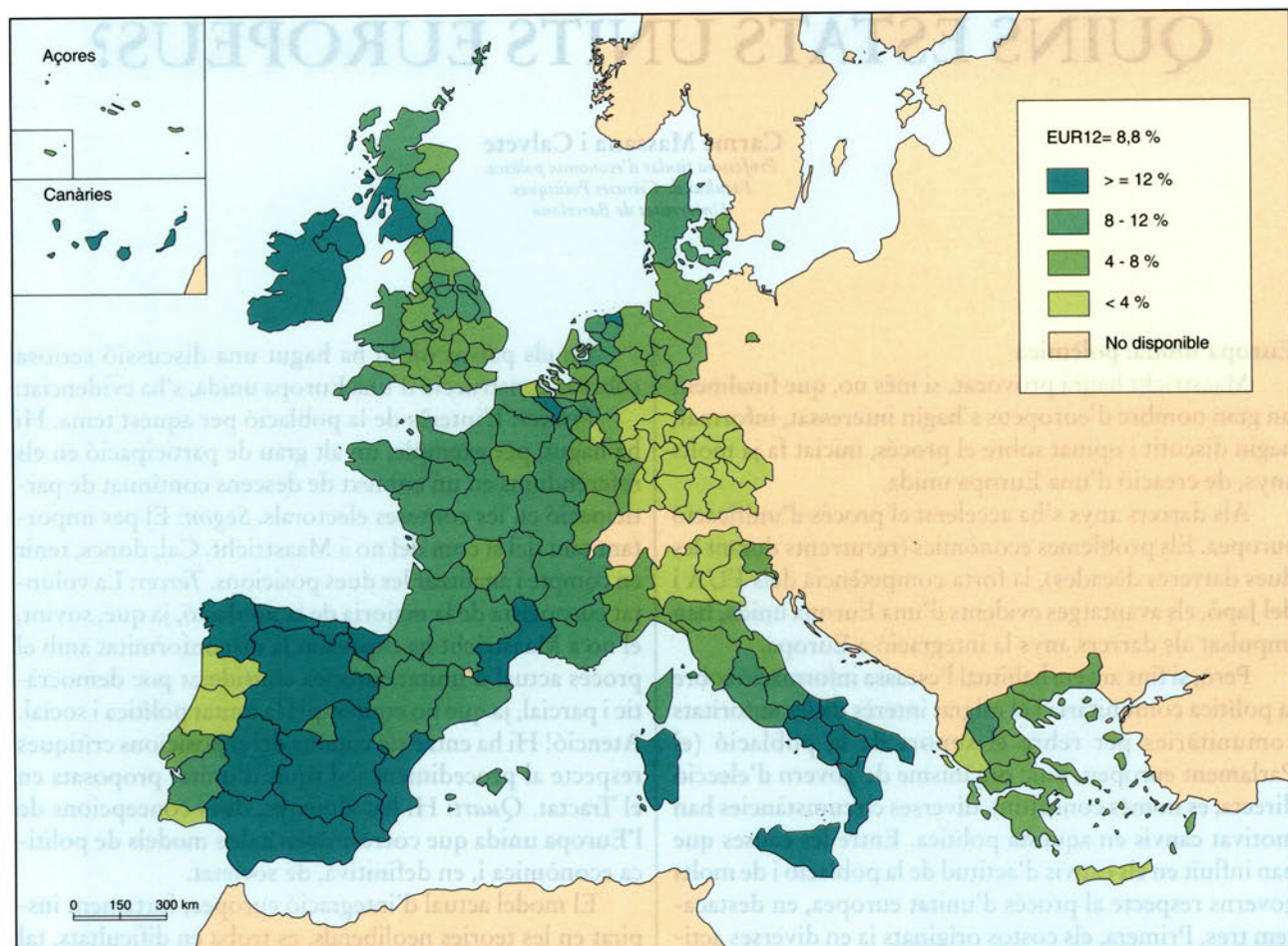
En els països on hi ha hagut una discussió seriosa sobre la construcció d'una Europa unida, s'ha evidenciat:

Primer: L'interès de la població per aquest tema. Hi ha hagut, per exemple, un alt grau de participació en els referèndums en un context de descens continuat de participació en les conteses electorals. *Segon:* El pes important tant del sí com del no a Maastricht. Cal, doncs, tenir en compte i analitzar les dues posicions. *Tercer:* La voluntat europeïsta de la majoria de la població, ja que, sovint, el no a Maastricht ha expressat la disconformitat amb el procés actual d'unitat europea considerat poc democràtic i parcial, ja que no contempla la unitat política i social. Atenció! Hi ha entre els votants del sí posicions crítiques respecte al procediment i al tipus d'unitat proposats en el Tractat. *Quart:* Hi ha, almenys, dues concepcions de l'Europa unida que corresponen a dos models de política econòmica i, en definitiva, de societat.

El model actual d'integració europea, fortament inspirat en les teories neoliberals, es troba en dificultats, tal com ho mostren les tendències recessionistes dels darrers mesos, la crisi monetària d'aquesta tardor, les creixents taxes d'atur, les dades sobre la pobresa. El mercat únic del 93 i l'eventual aplicació de la política monetarista dels Tractats de Maastricht només poden agreujar la situació. L'Europa que s'està configurant és l'Europa de dues velocitats, l'Europa dels grans mercaders i especuladors, l'Europa que accepta la societat dual en què una part important de la població es troba o està en perill de trobar-se en una situació de marginació econòmica i social de la qual li és difícil sortir, l'Europa dels desequilibris regionals i intraurbans creixents. En efecte, una anàlisi de les conseqüències econòmiques i socials d'aquesta política mostra que beneficia: a) les multinacionals, b) les empreses molt competitives, c) els directius superiors i mitjans amb contractes estables d'aquelles empreses, i també la creixent classe professional, i d) el capital especulatiu.

Les multinacionals europees guanyen mercat lliure, llibertat de localització i de moviment de capitals i capacitat d'eludir tant les pressions fiscals com les reglamentacions respecte al mercat de treball dels diversos països de la CE.

Les multinacionals no europees presents a Europa es poden beneficiar d'aquells avantatges, encara que poden tèmer una creixent competència de les multinacionals

Mapa 1: Taxa d'atur (abril de 1991)

(Font: Eurostat: Statistiques rapides. Régions. 1991 (3))

europnees. Les opinions d'alguns prestigiosos economistes neoliberals, com James Buchanan o Milton Friedman, contràries a avançar en la unitat europea a partir del 93, podrien expressar aquest temor.

El capital especulatiu tindrà més llibertat d'actuació.

És possible que algunes *petites i mitjanes empreses molt competitives* i amb capacitat de transformació constant (de productes, de qualitat, de disseny, etc.) aconseguixin evitar el control de les grans empreses i puguin expandir-se.

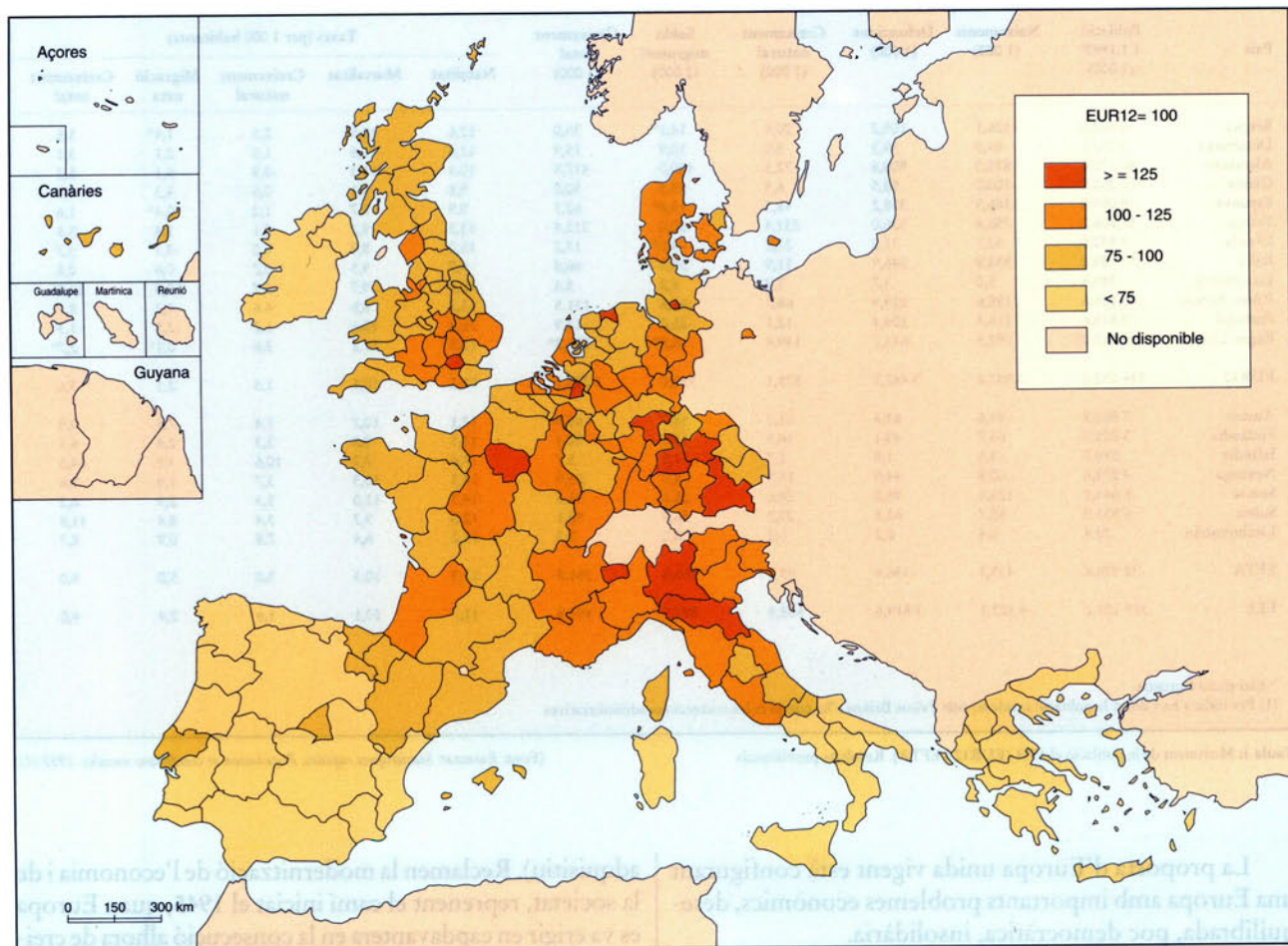
La política d'unificació de mercats i de monedes, sense una política d'unificació política i social és poc favorable, en canvi, a: *a)* els països de la CE menys industrialitzats, *b)* els assalariats, *c)* els petits i mitjans empresaris competius i, sobretot, els poc o gens competius, i *d)* els jubilats, aturats, desanimats, dones i joves sense una primera ocupació. Per què?

Als *països de la CE menys industrialitzats*, més pobres i amb més reformes estructurals pendents, les condicions exigides en el Tractat de Maastricht respecte al dèficit públic i al deute públic, els dificultaran enormement tant l'adopció d'una política de modernització de l'economia (via infraestructures, R+D, educació) com d'aconseguir la con-

vergència dels paràmetres socials respecte als països més industrialitzats. Només el *dumping* social (competència via admetre una major inseguretat en el mercat de treball i retribucions més baixes), fiscalitats molt baixes, l'incompliment de reglamentacions (respecte a l'ús del sòl, al medi ambient, etc.) atrauran la inversió estrangera; fins quan?

Als *assalariats*. Si la CE no es dota d'una política social pactada, es tendirà a produir una forta competència entre els treballadors, l'empitjorament de les condicions de treball de segments importats de la població assalariada, i creixerà la conflictivitat.

Als països del nord s'establirà una major competència pels llocs de treball poc o gens qualificats, tant amb els treballadors del sud d'Europa, que sense traves legals decideixin buscar-hi treball, com amb la mà d'obra barata procedent de l'est d'Europa, de l'Àfrica i d'Amèrica llatina. Això significa salaris més baixos i pitjors condicions de treball per a una àmplia capa de treballadors, tant si són nascuts al país com fora. Els actuals brots de xenofòbia poden ser només el preludi de l'enorme perill que plana sobre l'Europa democràtica. Però, compte, perquè analistes econòmics tan prestigiosos i influents com, per

Mapa 2: PIB per habitant el 1990 (en SPA -producte de compra estandarditzat-)

(Font: Eurostat: Statistiques rapides. Régions. 1993 (1))

exemple, el senyor Henry Kaufman estan propugnant precisament una política de mà d'obra barata per a garantir una reactivació econòmica sense inflació en els propers anys i obvien qualsevol referència als paràmetres socials i polítics.

Els assalariats dels països del sud d'Europa estan i estaran pressionats per acceptar, mantenir o empitjorar les condicions de treball, per la necessitat de captar inversió (estrangera i autòctona). Però, també, experimentaran la competència tant dels treballadors europeus com dels treballadors immigrants procedents de fora de la Comunitat. Els treballadors europeus més ben formats competiran, sobretot, en el segment del mercat de treball qualificat, tant a nivell de gestors com de tècnics o d'obres industrials. Sembla assegurada la tendència a la baixa de salaris, empitjorament de les condicions de treball i de conflictivitat social.

Els *petits i mitjans empresaris competitius*, orfes d'una legislació i intervenció eficaces de l'administració per a garantir la competència als mercats (evitant la guerra de preus, acords respecte a la repartició de mercats, etc.) tindran greus dificultats de supervivència i cauran fàcilment

sota la dependència de les grans empreses. Tindran dificultats d'establir estratègies pròpies i seran afectats més fàcilment per conjuntures econòmiques poc favorables. L'únic camí, ja ho hem dit, és la transformació constant i la reducció de costos.

Els *petits i mitjans empresaris poc o gens competitius* estan abocats a la desaparició, per la creixent dificultat d'obtenir el suport necessari per a la seva modernització i vèncer la competència de productes més competitius, ja sigui pels preus (productes procedents de Taiwan, Singapur, etc.) o per la relació qualitat/preu (productes de la Comunitat Europea). El creixement del nombre de fallides al nostre país n'és un exemple. Es mantindran únicament aquelles empreses que aconseguixin proveir de certs components les grans empreses amb preus a la baixa...

Els *jubilats*, els *aturats*, els *desanimats* (els que ja no busquen feina), les *dones*, els *joves*, és a dir, tots aquells que depenen de la política social via rendes, subsidis, ajudes donades per obtenir treball. Les repercussions sobre aquests grups de població seran més greus als països del sud on es parteix de dotacions inferiors, de taxes d'atur més elevades i de taxes d'activitat baixes.

País	Població 1.1.1992 ^a (1 000)	Naixements (1 000)	Defuncions (1 000)	Creixement natural (1 000)	Saldo migratori (1 000)	Creixement total (1 000)	Taxes (per 1 000 habitants)				
							Natalitat	Mortalitat	Creixement natural	Migració neta	Creixement total
Bèlgica	10 022,0	126,1	105,2	20,9	14,1*	35,0	12,6	10,5	2,1	1,4*	3,5
Dinamarca	5 162,1	64,5	59,5	5,0	10,9	15,9	12,6	11,6	1,0	2,1	3,1
Alemanya	80 170,0	828,3	900,8	-72,5	490,0	417,5	10,4	11,3	-0,9	6,1	5,2
Grècia	10 250,0	100,0	93,5	6,5	43,5	50,0	9,8	9,1	0,6	4,3	4,9
Espanya	39 055,9	386,5	338,2	48,3	13,8*	62,1	9,9	8,7	1,2	0,4*	1,6
França	57 206,2	758,4	526,0	232,4	80,0	312,4	13,3	9,2	4,1	1,4	5,5
Irlanda	3 532,0	52,7	31,5	21,2	-8,0*	13,2	15,0	8,9	6,0	-2,3*	3,7
Itàlia	57 788,2	558,8	546,9	11,9	34,9	46,8	9,7	9,5	0,2	0,6	0,8
Luxemburg	389,8	5,0	3,7	1,2	4,2	5,4	12,9	9,7	3,2	10,8	14,0
Països Baixos	15 128,6	198,6	129,9	68,7	62,8	131,5	13,2	8,6	4,6	4,2	8,7
Portugal	9 845,6	116,4	104,4	12,1	-25,0	-12,9	11,8	10,6	1,2	-2,5	-1,3
Regne Unit	57 642,0*	792,5	643,1	149,4	-6,8*	156,2*	13,8	11,2	2,6	0,1*	2,7*
EUR12	346 192,4	3 987,8	3 482,7	505,1	728,0	1 233,1	11,5	10,1	1,5	2,1	3,6
Àustria	7 860,8	94,6	83,4	11,2	58,7	69,9	12,1	10,7	1,4	7,5	8,9
Finlàndia	5 029,3	65,7	49,1	16,5	13,8	30,4	13,1	9,8	3,3	2,8	6,1
Islàndia	259,7	4,5	1,8	2,7	1,0	3,7	17,6	7,0	10,6	3,9	14,5
Noruega	4 273,6	60,8	44,9	15,9	8,0	23,9	14,3	10,5	3,7	1,9	5,6
Suècia	8 644,1	123,6	95,0	28,6	25,0	53,5	14,3	11,0	3,3	2,9	6,2
Suïssa	6 831,9	85,7	62,5	23,2	56,9	80,1	12,6	9,2	3,4	8,4	11,8
Liechtenstein	29,4	0,4	0,2	0,2	0,0	0,3	14,2	6,4	7,8	0,9	8,7
EFTA	32 928,8	435,3	-336,9	98,3	163,5	261,8	13,3	10,3	3,0	5,0	8,0
EEE	379 121,2	4 423,1	3 819,6	603,4	891,5	1 494,9	11,7	10,1	1,6	2,4	4,0

* Estimació Eurostat

(1) Per Itàlia s'ha valorat la població resident; pels Països Baixos s'ha comprès les correccions administratives

Taula 1: Moviment de la població el 1991 (EUR12 i EFTA). Resultats provisionals

(Font: Eurostat: Statistiques rapides. Population et conditions sociales. 1992 (1))

La proposta d'Europa unida vigent està configurant una Europa amb importants problemes econòmics, desequilibrada, poc democràtica, insolidària.

Crisi de valors en la creació d'una Europa unida

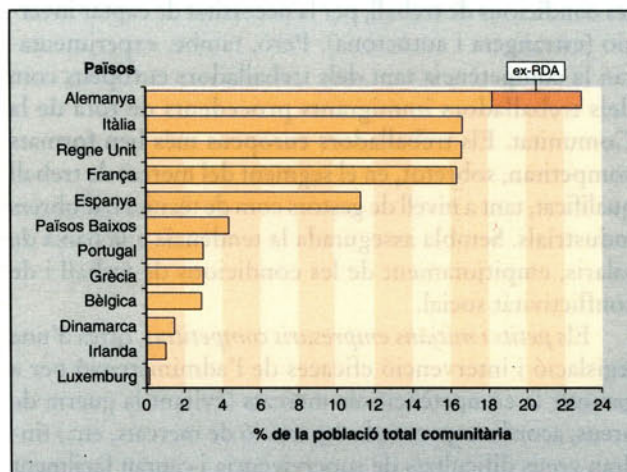
En plantejar-nos quin ha de ser el camí cap al futur, cal, cada cop més, situar-nos en el marc de la Comunitat Europea. Hem de tenir en compte, però, els canvis que s'hi estan produint i que probablement s'hi produiran a curt termini, derivats de la integració gradual dels països de l'EFTA (Finlàndia, Suècia, Àustria ja ho han sol·licitat), de Suïssa i d'alguns països centroeuropeus (Polònia, la República Txeca, Hongria), i valorar quin pot ser el paper d'Europa en l'actual procés d'internacionalització de l'economia, fruit, en gran part, de l'enorme pes que han adquirit les multinacionals en els darrers vint anys.

Quin és el futur desitjable per a Europa? Les divergències existents es poden resumir en el dilema obert entre un neoliberalisme cada cop més estricte i els partidaris d'un Estat del benestar revisat i reforçat. Els neoliberals defensen l'exclusivitat del mercat en l'assignació (distribució) de recursos tant en el camp de la producció com en el dels serveis. Els defensors d'un Estat del benestar renovat consideren que, junt a les forces del mercat, cal un Estat que actuï de corrector de les ineficiències del mercat derivades, per exemple, de les situacions de control del mercat per part dels monopolis, o de la incapacitat del mercat de satisfer la demanda (les necessitats) no solvent (sense poder

adquisitiu). Reclamen la modernització de l'economia i de la societat, reprenent el camí iniciat el 1945, quan Europa es va erigir en capdavantera en la consecució alhora de creixement econòmic, solidaritat i benestar. Es pot comprovar que darrera de qualsevol decisió de política econòmica, de qualsevol opció de política econòmica, hi ha uns judicis de valors. Avui, però, es constata des de diferents àmbits (culturals, polítics, sindicals, empresarials) una crisi de valors. Aquesta afecta no tan sols la felicitat, el benestar individual i col·lectiu, sinó que incideix, també, en el ren-

Figura 1: Població dels països de la Comunitat Europea (1 de gener de 1991)

(Font: Eurostat: Statistiques rapides. Population et conditions sociales. 1991 (3))

diment de les persones en el treball, tal com ho han assenyalat, recentment, Umberto Agnelli o Daniel Goedenvert (president del Comitè de direcció de Volkswagen) en el Congrés Mundial de Direcció de Personal.

En el procés actual de canvi, de reestructuració d'Europa, s'han de prendre una gran quantitat de decisions. És necessari i urgent analitzar els valors subjacents, revisar els valors vigents, superar la crisi de valors, fer propostes noves respecte a quins són els valors desitjables.

Des del punt de vista econòmic, trobem, per exemple, el treball de S. Bowles i R. Edwards, *Understanding Capitalism-Competition, Command and Change in the U.S. Economy* (traduït per Alianza Universidad Textos, 1990), una proposta d'avaluació de l'economia a partir de criteris, de valors com l'eficiència, la justícia i la democràcia.

El criteri d'eficiència és d'ús general, però la seva aplicació a l'anàlisi global de l'economia, de la societat, no és gaire freqüent. Aquesta anàlisi global qüestiona, en bona part, l'eficiència atribuïda a les economies, on es deixa que el mercat actui lliurement i exclusivament en l'assignació de recursos. Per què? Perquè, per exemple, produeix malversació de dos béns tan importants com són els recursos humans i el medi ambient. La malversació dels recursos humans prové de les altes taxes d'atur tolerades d'acord amb els principis neoliberals (acompanyades sovint de capacitat productiva ociosa) i, de l'ús sovint ineficax del treball per raó de, per exemple, la infrautilització dels coneixements adquirits per la població, o de l'escassetat de mà d'obra qualificada adequada a les noves formes de producció. Dins l'Europa, Espanya és un dels països on aquesta malversació de recursos humans és més elevada i és, junt a l'escassa inversió en R+D (recerca i desenvolupament tecnològic), la causa de la baixa productivitat relativa aconseguida. És causa, també, de disparitats creixents en la distribució de la renda, i de la inflació provinent de les altes retribucions en el segment del mercat de treball més qualificat on hi ha escassetat de personal ben format.

La malversació del medi ambient natural confereix cotes creixents d'ineficiència a l'economia. Només dos exemples que ens afecten ben directament. L'ús empresarial sense pràcticament límits, durant anys, de dos factors escassos però gratuïts, com l'entorn natural i el curs dels rius (com a claveguera) han afectat el turisme i els recursos hidràulics. Han comportat una davallada i un empobriment del turisme, important font de riquesa per a Catalunya, i han obligat a la realització de costoses obres d'infraestructura hidràuliques, que són costejades per tota la població (pensem en els increments que se'ns han incorporat als rebuts de l'aigua en concepte de sanejament, etc.).

El criteri de justícia és sinònim d'equitat i està estretament lligat al de llibertat. L'anàlisi de la distribució de la renda mostra, per exemple, les enormes desigualtats existents i l'escassa llibertat econòmica de la població amb ingressos baixos. En l'*Atlas de Catalunya*, editat recent-

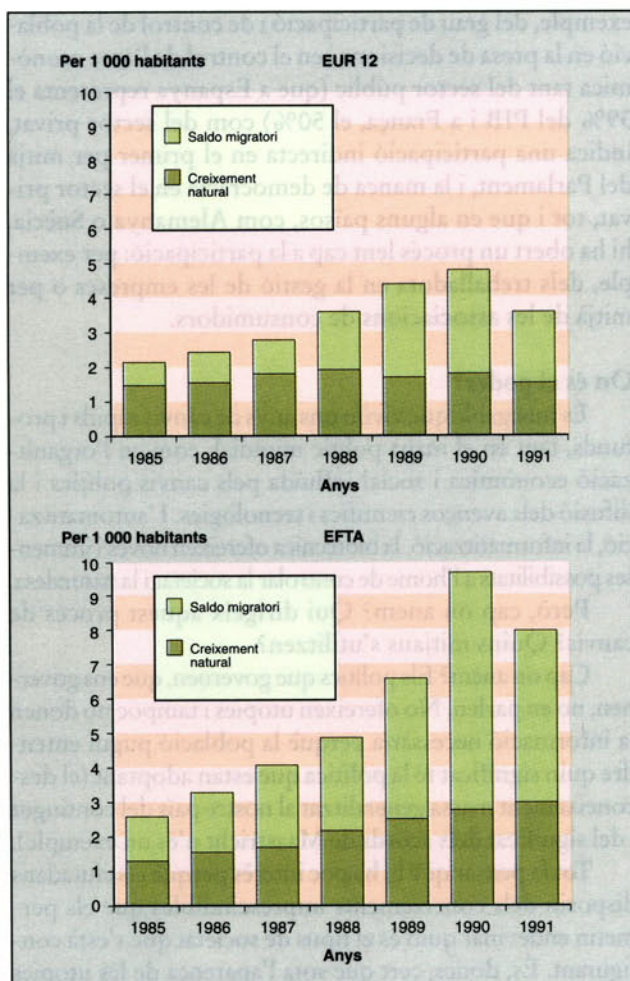

Figura 2: Components del creixement total de la població
(Font: Eurostat: Statistiques rapides. Population et conditions sociales. 1992 (2))

ment per la Cambra de Comerç i Indústria, s'hi troben algunes dades interessants referides al nostre país. La diferència d'ingressos mitjans entre Espanya, Catalunya i la Comunitat Europea és considerable: el 1988, el PIB per habitant d'Espanya era el 75% del de la CE i el de Catalunya, el 85%. D'altra banda, el 1990 es produïa a Catalunya una important desigualtat en la distribució dels ingressos familiars: un 36,6% de les famílies tenien uns ingressos anuals inferiors a 1 500 000 de pessetes (ingressos previs a la liquidació de l'IRPF), un 43,2% obtenien entre 1 500 000 i 3 milions de pessetes i un 18,7% ingressaven més de 3 milions de pessetes. Les desigualtats en l'oportunitat d'accedir a llocs de treball més qualificats i millor remunerats, per raons de sexe o d'ètnia, són altres exemples de la necessitat d'augmentar el pes del valor justícia en les nostres economies.

La democràcia en economia es refereix a si en la presa de decisions econòmiques bàsiques (què, com, quan, on, per què es produeix) i en el control del procés de producció participen les persones afectades. L'anàlisi, per

exemple, del grau de participació i de control de la població en la presa de decisions i en el control de l'àrea econòmica tant del sector públic (que a Espanya representa el 39% del PIB i a França, el 50%) com del sector privat, indica una participació indirecta en el primer per mitjà del Parlament, i la manca de democràcia en el sector privat, tot i que en alguns països, com Alemanya o Suècia, hi ha obert un procés lent cap a la participació: per exemple, dels treballadors en la gestió de les empreses o per mitjà de les associacions de consumidors.

On és el poder?

És innegable que vivim uns anys de canvis ràpids i profunds, tant en el mapa polític mundial, com en l'organització econòmica i social influïda pels canvis polítics i la difusió dels avenços científics i tecnològics. L'automatització, la informatització, la biotècnica ofereixen noves i immenses possibilitats a l'home de controlar la societat i la naturalesa.

Però, cap on anem? Qui dirigeix aquest procés de canvis? Quins mitjans s'utilitzen?

Cap on anem? Els polítics que governen, que ens governen, no en parlen. No ofereixen utopies i tampoc no donen la informació necessària perquè la població pugui entendre quin significat té la política que estan adoptant (el desconeixement massa generalitzat al nostre país del contingut i del significat dels acords de Maastricht n'és un exemple).

Tot fa pensar que hi ha poc interès perquè els ciutadans disposin dels coneixements imprescindibles que els permetin endevinar quin és el tipus de societat que s'està configurant. És, doncs, cert que sota l'aparença de les utopies socials i polítiques han cedit el seu lloc al desenvolupament científic i tècnic; de fet, el pretès científisme i tecnocràticisme constitueixen una utopia volgudament disfressada?

És entre les files dels qui no manen i reflexionen lliurement des de diversos punts de partida on es poden trobar prediccions de cap on estem anant i propostes alternatives. Alguns noms per a retenir: J.K. Galbraith, M. Mattfelt, P. Lipponen, A. Nove, etc.

Qui dirigeix els canvis? És reconegut que als darrers vint anys el poder de les empreses transnacionals ha crescut enormement. El gran pes adquirit per les grans companyies transnacionals, tant pel que fa a la presa de decisions econòmiques com pel nombre de treballadors que depenen directament o indirectament (empreses satèl·lits) d'aquestes, confereix a aquestes empreses un gran poder i un caràcter més públic que privat. Aquests grans complexos econòmics són capaços de controlar el desenvolupament científic i tècnic i influir en l'organització de l'economia i de la societat. Remarquem, així mateix, la situació d'avantatge de les multinacionals enfront dels estats. El seu marc geogràfic d'actuació és el món, enfront de la limitació geogràfica fronterera (física i mental) de la majoria de governs estatals i, també, de les organitzacions polítiques. La manca de democràcia en aquestes empreses pot afec-

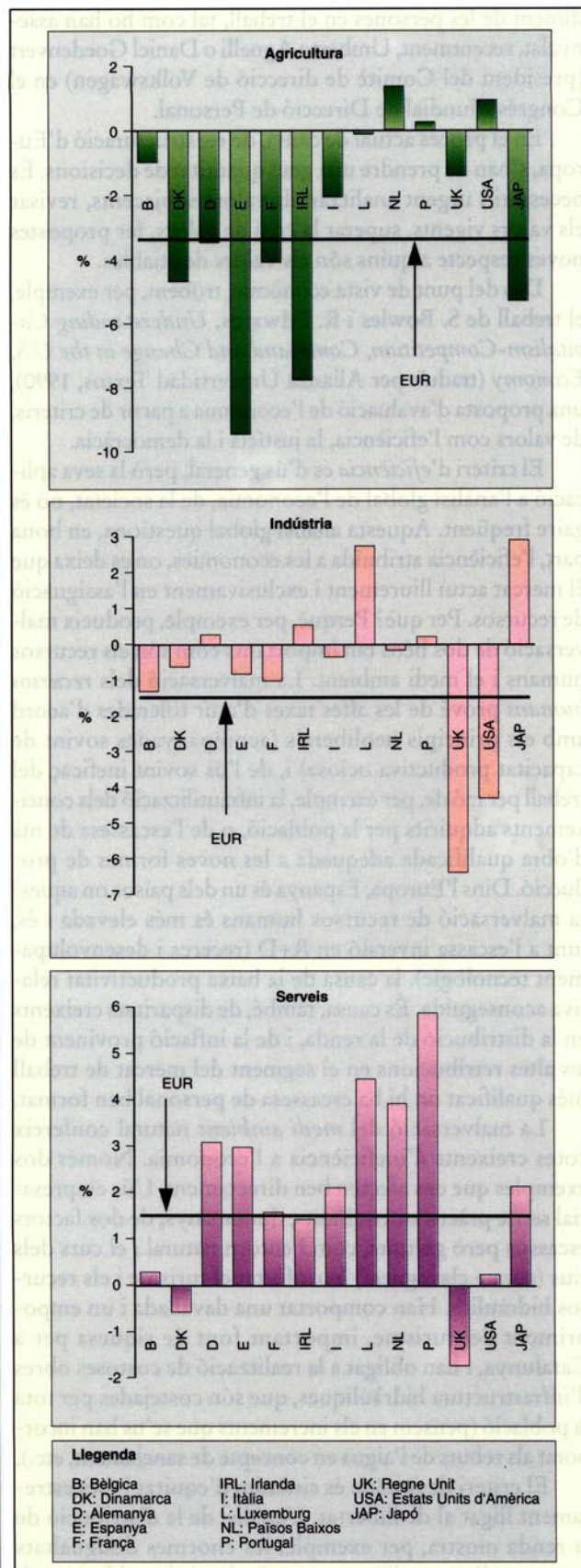

Figura 3: Evolució de l'ocupació per sectors (1990-1991)
(Font: Eurostat: Statistiques rapides. Chômage. 1993 (2))

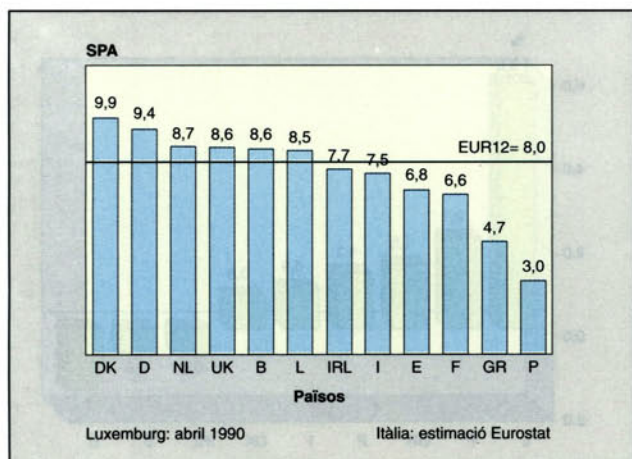

Figura 4: Beneficis mitjans bruts per hora dels treballadors de la indústria en SPA (poder de compra estandarditzat) (abril de 1991)
(Font: Eurostat: Statistiques rapides. Population et conditions sociales. 1992 (4))

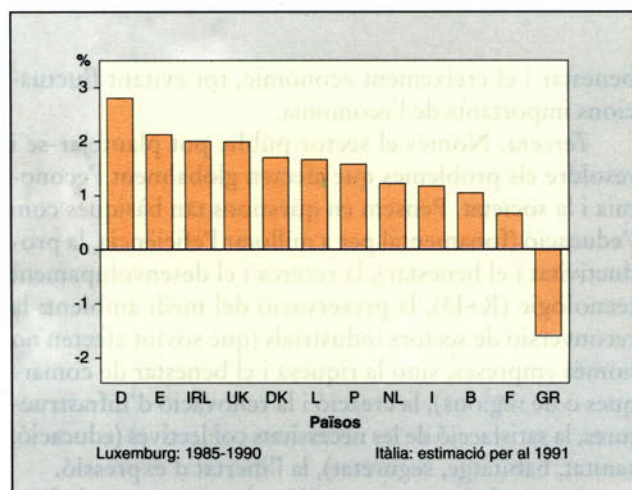

Figura 5: Taxa de variació anual mitjana dels salaris reals dels treballadors de la indústria
(Font: Eurostat: Statistiques rapides. Population et conditions sociales. 1992 (4))

tar, disminuint-lo, el caràcter democràtic de les nostres societats. Una actuació coordinada dels sindicats als diversos països es configura com un dels pocs contrapesos efectius al gran poder adquirit per les grans empreses que, fàcilment, a més, eludeixen les normatives estatals.

Quins són els objectius d'aquests grans complexos econòmics? L'obtenció de més rendibilitat i més poder. Aquests objectius, d'altra banda, estan impregnant de forma creixent l'egoisme, la insolidaritat, el consumisme, el conformisme, el servilisme, el tant se me'n fa, etc.

Per a aconseguir aquests objectius, les multinacionals utilitzen des de la planificació econòmica fins al control de la informació, la liberalització del comerç internacional o la desregulació de les economies estatals. La planificació (tan criticada pels tècnics neoliberals) permet amb el mercat (i el màrqueting) racionalitzar la gestió empresarial. El restabliment de la competència a nivell internacional permet disputar l'hegemonia a nivell internacional

i absorbir o empènyer a fer fallida empreses nacionals. La desregulació de l'economia aconseguida permet actuar molt lliurement a les transnacionals, tant en l'aspecte productiu (creació, desmantellament, mutació, trasllat d'empreses amb els costos mínims), com financer (utilització dels beneficis), com laboral (facilitat d'acomiadament, contractes precaris, etc.). Aquest interès pel restabliment del *laissez-passer*, del *laissez-faire* fa pensar que les multinacionals es troben en una posició de privilegi (quant a capacitat inversora, tecnològica, de comercialització, etc.) similar a la que va gaudir Anglaterra a l'inici de la revolució industrial, quan la seva enorme distància en el desenvolupament econòmic en relació als altres països li conferia uns avantatges comparatius enormes en un mercat internacional lliure.

D'altra banda, aconseguir cotes més altes en el control de la informació, la cultura, l'ensenyament és indispensable per a erigir-se en la mà invisible que guia els esdeveniments. Així, quan les teories neoliberals han fet forat i els estats tendeixen a reduir la despesa pública, les despeses en cultura, ciència, ensenyament, etc. són ràpidament retallades i l'apel·lació al patrocini d'empreses privades és cada cop més freqüent. El finançament d'aquelles activitats des de diverses formes (ajudes, escoles, fundacions, etc.) confereix a les firmes transnacionals un paper cabdal en la direcció del desenvolupament científic i cultural, en la difusió dels coneixements, en la formació d'opinió.

Una avaluació dels resultats del ràpid procés de canvi en què estem submergits permet afirmar que si bé a nivell dels grans complexos econòmics s'han produït enormes beneficis en els darrers anys, la crisi econòmica plana damunt de totes les economies estatals i s'han generat situacions i actituds d'incivilitat impensables fa uns anys. D'exemples, en sobren. Pensem en la bona dosi d'indiferència o, en el millor dels casos, de desesperança amb què la majoria de la població i dels governs contemplen el creixement de la pobresa, el renaixement del nazisme, l'esclat de confrontacions armades al centre d'Europa, la fam d'àmplies capes de població al continent africà, etc.

Hom ha d'adquirir consciència de la responsabilitat individual i col·lectiva respecte a la trajectòria que segueixen tant els avenços científics i tècnics com els canvis socials, del fet que cal guanyar i no perdre graus de civilitat, que s'ha d'optar per un model de societat que permeti alhora aconseguir més eficiència, més justícia, més democràcia, tant a nivell polític com econòmic. El projecte d'una Europa unida podria reforçar les possibilitats de construir aquest model; però, perquè sigui així, cal introduir canvis substancials en el procés obert fins ara.

L'Europa de tots

El model de construcció europea dominant és recelós respecte a la democratització de les institucions de govern de la Comunitat Europea (CE) i permet que s'esti-

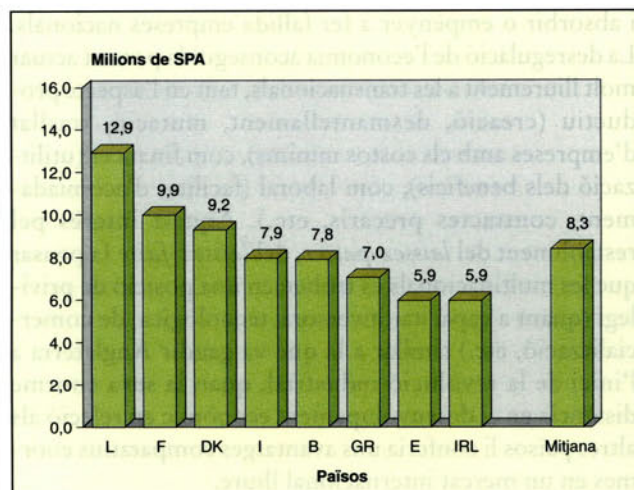

Figura 6: Consum total per càpita (1988)
(Font: Eurostat: Statistiques rapides. Population et conditions sociales. 1991 (7))

gui configurant una Europa amb importants problemes econòmics, desequilibris i insolidaritats. Cal un model alternatiu i possible que permeti construir l'Europa de tots, el qual requerirà un canvi en els valors dominants i un canvi en el marc teòric de la manera següent:

- Un canvi en els valors, de manera que l'individualisme i la insolidaritat siguin eradicats i substituïts pels valors esmentats més amunt: l'eficiència, la justícia i la democràcia. L'eficiència global de l'economia que inclou, ho hem vist, la mesura dels costos generals provinents de la malversació del medi ambient o dels costos dels recursos humans infrautilitzats (atur, inadequada formació). La justícia o equitat que contempla la necessitat de redistribuir la riquesa o de satisfer millor les necessitats individuals i col·lectives. La democràcia que reclama una major participació de la població en la gestió i el control tant de les activitats del sector públic com del privat, via polítiques de concertació social (estat, empresaris, treballadors) o de cogestió a les empreses com les experimentades ja a Alemanya o a Suècia, etc.
- Un canvi en el *marc teòric* substituint el neoliberalisme per un combinat de keynesianisme i socialdemocràcia adaptat a les circumstàncies actuals. Les raons d'aquest canvi teòric són:

Primera. La via del neoliberalisme ha demostrat ser incapaç no tan sols de garantir un creixement sostingut, sinó, també, d'evitar la recessió econòmica i d'actuar per afrontar a la pèrdua de benestar d'àmplies capes de població i l'augment de la conflictivitat.

Segona. Una política combinada de keynesianisme i socialdemocràcia o socialisme (fórmula adoptada durant anys al nord d'Europa i que cal adequar, potser, a la realitat actual), amb un sector públic que impulsi, orienti i garanteixi tant la demanda efectiva (consum + inversió) com el benestar social, podria tornar a fer compatible el

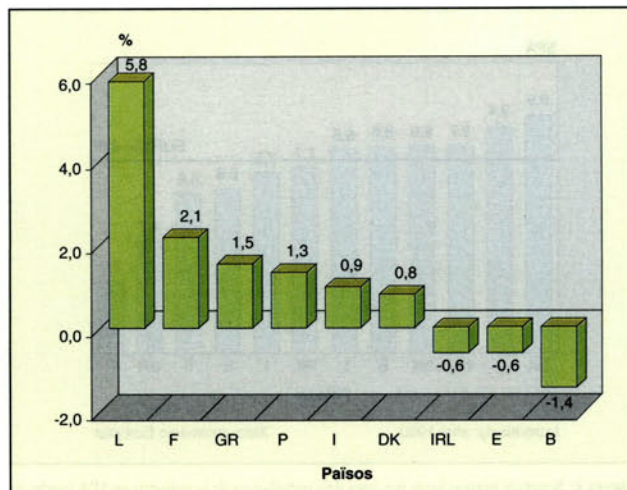

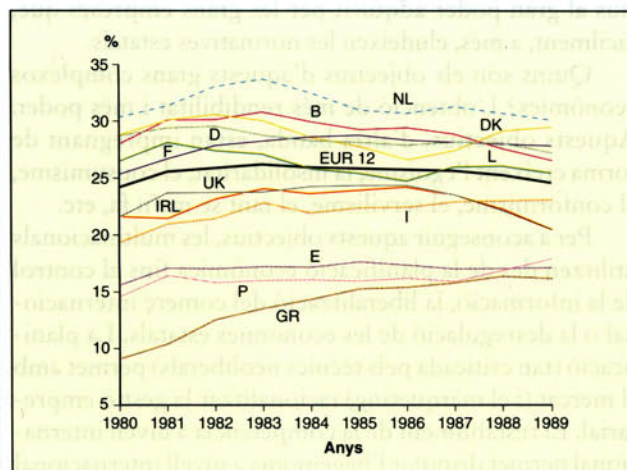
Figura 7: Evolució anual del consum total per llar (1980-1988), en termes constants 1980
(Font: Eurostat: Statistiques rapides. Population et conditions sociales. 1991 (7))

benestar i el creixement econòmic, tot evitant fluctuacions importants de l'economia.

Tercera. Només el sector públic pot plantejar-se i resoldre els problemes que afecten globalment l'economia i la societat. Pensem en qüestions tan bàsiques com l'educació (fonamental per a millorar l'eficiència, la productivitat i el benestar), la recerca i el desenvolupament tecnològic (R+D), la preservació del medi ambient, la reconversió de sectors industrials (que sovint afecten no només empreses, sinó la riquesa i el benestar de comarques o de regions), la creació i la renovació d'infraestructures, la satisfacció de les necessitats col·lectives (educació, sanitat, habitatge, seguretat), la llibertat d'expressió.

Quarta. Solament una política de pactes entre els diferents actors econòmics i socials (govern, patronal, sindicats) és capaç d'afrontar els conflictes entre els diversos interessos i resoldre'ls de la millor manera per a tothom.

Figura 8: Evolució de les despeses corrents de protecció social (en % del PIB)
(Font: Eurostat: Statistiques rapides. Population et conditions sociales. 1992 (4))

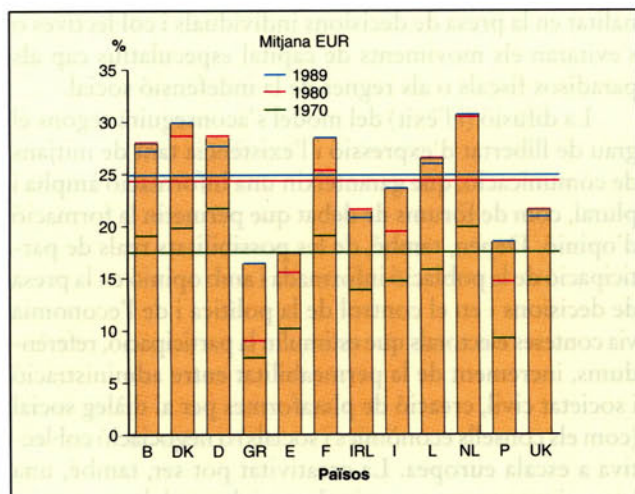

Figura 9: Despeses corrents de protecció social (en % del PIB)
(Font: Eurostat: Statistiques rapides. Population et conditions sociales. 1992 (4))

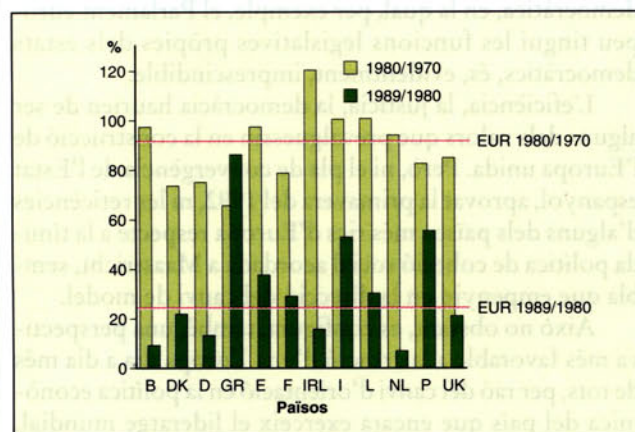

Figura 10: Increment de les despeses per habitant en SPA (producte de compra estandarditzat) a preus constants (1980-1970 i 1989-1980)
(Font: Eurostat: Statistiques rapides. Population et conditions sociales. 1992 (4))

Cinquena. Un canvi de la cultura de la guerra a la cultura de la pau pot ser desitjable, tant per raons polítiques com econòmiques i ètiques. S'ha demostrat que, a banda dels EUA, els països amb menys despeses militars (Alemanya, Àustria, Suïssa, Suècia i Japó) són els que han aconseguit creixements econòmics més grans i sostinguts.

Sisena. La política de cooperació i de solidaritat ha de substituir la política de competència a nivell internacional, de manera que puguin desaparèixer els forts desequilibris econòmics i socials a nivell internacional. Únicament un consens cada cop més ampli a nivell mundial permetrà la pervivència i l'èxit del model proposat a Europa, garantint els acords polítics a nivell internacional i els mercats necessaris per a aconseguir un creixement més equilibrat dins de cada país, dins de la CE i a nivell internacional.

L'aplicació d'aquest model exigirà canvis en el marc institucional, la revisió dels objectius considerats prioritaris i l'articulació d'un conjunt de mesures que permetin aconseguir els objectius assenyalats.

Respecte als *canvis institucionals* és urgent la democratització del sistema de govern comunitari, la cessió de més àrees de decisió dels governs dels diferents països de la CE al govern comunitari i l'apropament, en canvi, dels òrgans de govern comunitaris a la població.

La *democratització* del sistema de govern comunitari és necessària perquè, malgrat les noves normatives incloses en el Tractat de Maastricht, la seva estructura i el seu funcionament restaran encara lluny dels de les democràcies europees. El Parlament europeu, per exemple, únic organisme d'elecció directa, continua no detenint la funció del poder legislatiu pròpia d'un estat democràtic, ja que continua tenint la funció d'organisme consultiu del Consell; el sistema de codecisió (del Consell i del Parlament) inclòs en el Tractat, referit a certes decisions del Consell, és embullat i lent.

El *traspàs de més àrees de decisió* dels governs de la CE al *govern comunitari* faria possible acords i normes d'àmbit comunitari que, tenint en compte les diferències existents dins la CE, tractessin d'aconseguir una major cohesió econòmica i social. Per contra, en el Tractat, tot i que s'amplien de forma genèrica les atribucions de la Comunitat, tot seguit s'hi introdueix el criteri de la subsidiaritat de la Comunitat respecte als estats membres. La imprecisió en el text respecte a l'aplicació d'aquest criteri pot dificultar la presa de decisions per part de la Comunitat, donar peu a litigis i introduir una lentitud inoperativa a la labor legislativa de la Comunitat. Les dificultats en l'acord respecte al Fons de cohesió econòmica i social proposat en l'anomenat paquet Delors II en són un exemple viu.

D'altra banda, la *descentralització dels òrgans de govern comunitari*, el seu apropament a la població, als problemes concrets, és imprescindible per a garantir l'eficàcia en l'elaboració i l'aplicació de la política econòmica. Cal conèixer bé quins són els problemes, quina és la realitat econòmica i social que es vol transformar, com es pot incidir sobre aquesta realitat. La creació del Comitè de les Regions, de caràcter consultiu, només pot evidenciar aquesta necessitat i alertar, en alguns casos, respecte a la dissociació entre les mesures adoptades pel govern comunitari i les problemàtiques reals d'àrees determinades. La descentralització dels òrgans de govern està pendent.

Respecte als *objectius prioritaris* d'aquest nou model, el creixement equilibrat és un dels objectius prioritaris, en el sentit que sigui compatible no només amb l'estabilitat de preus i l'equilibri exterior (model neoliberal), sinó que ho sigui també amb els altres objectius prioritaris com són la plena ocupació, la disminució dels desequilibris regionals, l'augment en la satisfacció de les necessitats col·lectives, la millora en la distribució de la riquesa, la millora en les condicions de treball, la democratització de l'economia, la preservació del medi ambient, la solidaritat amb els països menys o gens desenvolupats.

Cal dir que si bé el Tractat de Maastricht amplia els objectius de la CE i inclou alguns dels objectius descrits fa un moment (art. 2n del Tractat), els supedita, però, immediatament (art. 3r) a les directrius d'una economia de mercat oberta i de lliure competència en la qual els "principis rectoris són: preus estables, finances públiques i condicions monetàries sòlides, i balança de pagaments estable". Prioritza, per tant, la implantació d'una economia de mercat, la lliure competència i els equilibris a curt termini per sobre de la resolució dels problemes estructurals que, d'altra banda, el model neoliberal ha demostrat no aconseguir de resoldre.

Quines mesures concretes cal adoptar? El model que proposem és un model d'economia mixta on el mercat, en el qual de cap manera no es pot afirmar que predomini la lliure competència (vegeu, per exemple, l'obra ja clàssica de K. Galbraith, *El nuevo estado industrial*), és corregit per la intervenció de l'estat. Cal, doncs, a més d'un marc institucional adequat i de la definició d'uns objectius, l'elaboració i l'aplicació d'un conjunt de mesures articulades que permetin aconseguir aquells fins. Remarquem ara solament: 1r, que la planificació o programació econòmica a mig termini ofereix unes expectatives clarament imprescindibles i, orienta, impulsa i corregeix el mercat; 2n, que cal elaborar un conjunt articulat de mesures de política monetària i política pressupostària (fiscal, de despesa pública), compatible amb el programa a mig termini i, que ofereix el marc adequat per a l'aplicació de les necessitats polítiques microeconòmiques referides a aspectes concrets de l'economia que cal reformar (polítiques industrials, d'ocupació, d'infraestructures, de preservació del medi ambient, culturals, educatives, socials, d'R+D, etc.).

Pensem, però, que no n'hi ha prou de tenir un bon model. L'èxit d'aquest model depèn de la seva difusió i acceptació tant dins les diferents comunitats europees com en les distintes comunitats internacionals. Pensem, per exemple, que només així s'introduirà la nova racio-

nalitat en la presa de decisions individuals i col·lectives o s'evitaran els moviments de capital especulatiu cap als paradisos fiscals o als regnes de la indefensió social.

La difusió (i l'èxit) del model s'aconseguirà segons el grau de llibertat d'expressió i l'existència tant de mitjans de comunicació, que garanteixin una informació àmplia i plural, com de fòrums de debat que permetin la formació d'opinió. Depèn, també, de les possibilitats reals de participació de la població informada i amb opinió en la presa de decisions i en el control de la política i de l'economia via conteses electorals que estimulin la participació, referèndums, increment de la permeabilitat entre administració i societat civil, creació de plataformes per al diàleg social (com els consells econòmics i socials) o negociació col·lectiva a escala europea. La creativitat pot ser, també, una bona eina per a aconseguir el canvi de model.

La transformació de les actuals institucions públiques de la CE en una administració pública comunitària democràtica, en la qual, per exemple, el Parlament europeu tingui les funcions legislatives pròpies dels estats democràtics, és, evidentment, imprescindible.

L'eficiència, la justícia, la democràcia haurien de ser alguns dels valors que prevalguessin en la construcció de l'Europa unida. Però, ni el pla de convergència de l'Estat espanyol, aprovat la primavera del 1992, ni les reticències d'alguns dels països més rics d'Europa respecte a la tímida política de cohesió social acordada a Maastricht, sembla que empenyin en la direcció del canvi de model.

Això no obstant, es configura, també, una perspectiva més favorable a la creació d'una Europa dia a dia més de tots, per raó del canvi d'orientació en la política econòmica del país que encara exerceix el lideratge mundial. L'arraconament del model neoliberal pel govern de B. Clinton pot accelerar canvis significatius arreu.

Data de recepció: 02.93

BIBLIOGRAFIA

- ALBERT, M.: *Capitalismo contra capitalismo*. Ed. Paidós. Barcelona, 1992. (*Capitalisme contre Capitalisme*, 1991).
- BOWLES, S. i EDWARDS, R.: *Introducción a la economía: Competencia, autoritarismo y cambio en las economías capitalistas*. Alianza Ed. Madrid, 1990. (*Understanding Capitalism- Competition, Command and Change in the U.S. Economy*, 1985).
- BOWLES, S., GORDON, D.M. i WEISSKOPF, T.E.: *Tras la economía del despilfarro. Una economía democrática para el año 2000*. Alianza Univ. Madrid, 1993.
- CCEE: "Tratado de la Unión Europea junto con el texto completo del tratado constitutivo de la Comunidad Europea", a *Diario Oficial de las Comunidades Europeas*, 31. Agost de 1992.
- EUROSTAT: *Statistiques rapides. Population et conditions sociales*. 1991 (3,7), 1992 (2,4).
- EUROSTAT: *Statistiques rapides. Chômage*. 1993 (2).
- EUROSTAT: *Statistiques rapides. Régions*. 1991 (3), 1993 (1).
- GALBRAITH, J.K.: *La cultura de la satisfacción*. Ed. Ariel. Barcelona, 1992. (*The Culture of the Contentment*, 1992).
- GALBRAITH, J.K.: *El nuevo estado industrial*. Ed. Ariel. Barcelona, 1967. (*The New Industrial State*, 1967).

- GIDDENS, A.: *Sociología*, capítol 7: "Estratificación y estructura de clase", pàgs. 237-272. Alianza Ed. Madrid, 1991. (*Sociology*, 1989).
- KREISKY, B. (et al, Comisión Européenne pour l'Emploi): *Pour en finir avec le chômage en Europe*. Ed. La Découverte. París, 1989.
- LIPETZ, A.: *Choisir l'audace*. Ed. La Découverte. París, 1989.
- MATTEFELDT, H.: "Eurokeynesianismo: una base per un programma economico alternativo", a *Politica ed economia*, núm. 5. 1985.
- MISHRA, R.: *El estado del bienestar en crisis*. Ministerio de Trabajo y Seguridad Social. Madrid, 1992. (*The Welfare State in Crisis. Social Thought and Social Change*, 1984).
- NOVE, A.: *La economía del socialismo factible*. Ed. Siglo XXI. Madrid, 1987. (*The Economics of the Feasible Socialism*, 1983).
- RODRÍGUEZ CABRERO, G. (comp.): *Estado, privatización y bienestar*. Icaria. Madrid, 1991.
- THUROW, L.C.: *La sociedad suma cero*. Orbis. Madrid, 1981. (*The Zero-sum Society*, 1981).
- VILASECA, J.: *Integración económica: aplicación del método de análisis factorial y clúster al caso de América Latina y su comparación con la Comunidad Europea*. (Fac. Econ.).

CIUDAD Y TERRITORIO

CIUDAD Y TERRITORIO es una publicación trimestral del INAP que desde hace más de 20 años se propone transmitir las reflexiones teóricas, los estudios y las experiencias más relevantes del urbanismo y la gestión municipal, con especial atención al entorno europeo y latinoamericano.

Con un importante apoyo gráfico e ilustraciones y con la colaboración de un equipo de expertos y corresponsales, **CIUDAD Y TERRITORIO** intenta, a través de sus casi 100 números editados, ser un instrumento útil, tanto para aquéllos que planifican y gestionan la ciudad como para los que reflexionan sobre el hecho urbano.

Cada edición de **CIUDAD Y TERRITORIO** se completa con información bibliográfica y recopilación documental sobre los temas más relevantes abordados en el número.

DIRECCION: Carmen Gavira Golpe. DIRECTOR ADJUNTO: Joaquín Jalvo Mínguez. SECRETARIA DE REDACCION: Mercedes de Lope Rebollo y Luis Sanz Fernández.

CONSEJO DE REDACCION:

PRESIDENTE: José Constantino Nalda García, Presidente del INAP. VOCALES: Ángel Aparicio Mourelo, Antonio Bonet Correa, Antonio Fernández Alba, Ramón Ganyet Solé, Javier García-Bellido García de Diego, Eduardo García de Enterría, Carmen Gavira Golpe, Josefina Gómez Mendoza, Fernando González Bernáldez, Jorge-Enrique Hardoy, Laureano Lázaro Araujo, Jesús Leal Maldonado, Ramón López de Lucio, Santos Madrazo Madrazo, Ángel Menéndez Rexach, Luis Moya González, Manuel Ribas Píera, Javier Russinés y Torregrosa y Carlos Sambricio Echegaray.

COLABORADORES CORRESPONSALES:

Gustavo Bacacorso (Perú), Giuseppe Campos Venuti (Italia), Thomas F. Glick (América del Norte), Alicia-María González (América del Norte), Maruja Gutiérrez (Bélgica), Samuel Jaramillo (Colombia), Claude Lelong (Francia), Rubén Pesci (Argentina), Nuno Portas (Portugal), José Luis Ramírez González (Suecia), Juan Rodríguez Lores (Alemania) y Roberto Segre (Cuba).

EDITA: MINISTERIO PARA LAS ADMINISTRACIONES PUBLICAS
SECRETARIA GENERAL TECNICA
INSTITUTO NACIONAL DE ADMINISTRACION PUBLICA

Depósito legal: M. 10422-1970
CODEN: CITEEL
ISSN: 0210-0487
NIPO: 329-89-013-X

DIRECCION, REDACCION Y ADMINISTRACION:
Santa Engracia, 7.
28010 MADRID

Tel. (91) 446 17 00.
FAX: (91) 445 08 39.

Suscripción anual: 6.000 ptas. (trimestral).
Número sencillo: 1.500 ptas.
Número doble: 3.000 ptas.
Más 6 por 100 de IVA y 200 ptas. de gastos de envío.